

SPIKE LEE

Tu, na Festivalu v Benetkah ste se predstavili s svojim zadnjim filmom *Clockers*, ki pa se konča kot film brez posebnega upanja?

V filmu je upanje. In tudi optimizem... Nekaj, kar smo pod nujno potrebovali v tem filmu, je bilo prav upanje. Morda se to tudi vidi... Toda jaz mislim, da upanje je prisotno na platnu...

Toda vse skupaj je tako brezupno in deluje kot da ni več možno najti poti ven?

Jaz ne mislim tako in se s tem ne strinjam. Mislim, da je veliko upanja. Mislim tudi, da se z vlaki lahko vse skupaj na novo lepo prične v simboličnem pomenu, saj Strike zapušča svoje mesto in odhaja nekam drugam ter za sabo pušča svoje življenje, povezano z drogo, ter odhaja v novo, urejeno življenje...

Moj namen s tem filmom je bil optimističen...

*Ali se niste v *Clockersih* s svojim dokumentarnim pristopom približali socialnemu realizmu?*

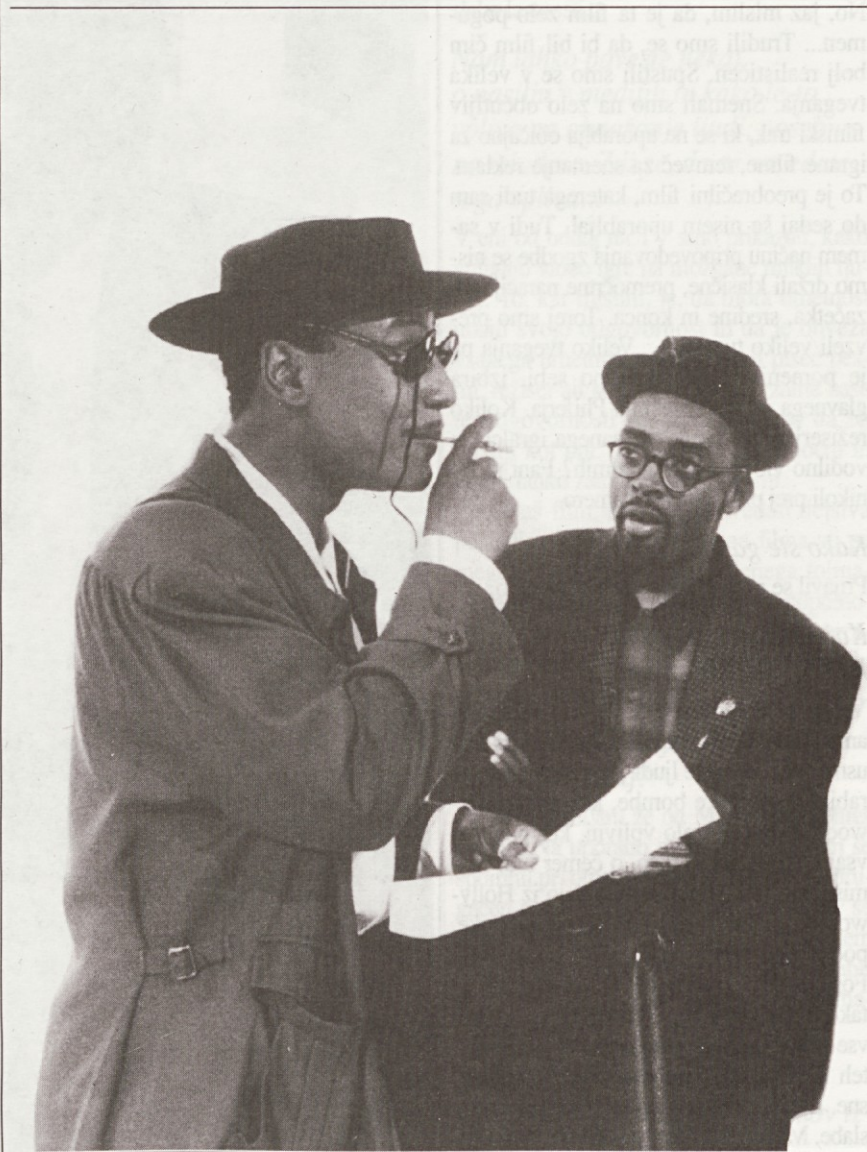
Menim, da moramo najprej pojasniti, da jaz osebno nisem že od samega začetka delal na temu projektu, za katerega je bilo najprej mišljeno, da ga bo Martin Scorsese sam izpeljal do konca. Toda zatem si je Scorsese premislil, izbral pa si je snemanje filma *Casino*. In prosil me je, naj prevzamem njegovo mesto režiserja *Clockersov*. Tako sem pristal kot najemnik v tem projektu...

Ali nam lahko poveste nekaj o glasbi in o zvočnih trakovih v vaših filmih z ozirom na to, da uporabljate mešanico različnih glasbenih zvrsti, od rappa do balad Stewia Wonderja?

Ali so »mehkejši« predeli v zvočni opremi simbolično »zmehčani« oziroma ali mladi tudi v resnici poslušajo to glasbo?

Ja, mislim, da mladi poslušajo veliko balad. Pevci pa prepevajo tudi veliko pesmi remakeov slavnih pevcev, kot so npr. remakei pesmi Ariethe Franklin. Vsa glasba v mojih filmih je eklektična; to je obenem tudi glasba, ki jo imam rad.

Ali dobivate inspiracijo iz glasbe

Giancarlo Esposito in Spike Lee v filmu *Mo' Better Blues* (1990)

ali pa izbirate glasbo naknadno, da bi jo lahko prilagodili filmu?

Gre za kombinacijo obojega. V svojih filmih uporabljam veliko glasbe. Glasbo pa uporabljam ravno tako kot osvetljavo, igralce, scenografijo... — to so orodja, ki jih uporabljamo za pripovedovanje zgodbe... In glasbo uporabljamo tudi za to, da pripovedujemo zgodbo... Včasih slišim glasbo, ki mi je všeč, zato si jo ohranim v svojem spominu, dokler ne pride čas, ko jo tudi uporabim... Že od nekdaj mi je bila recimo všeč na TV pesem »Music in the City« in šele v filmu **Jungle Fever** sem jo lahko uporabil v določenih scenah...

Se vam je zgodilo, da ste pomislili, da ste postali že nekoliko konzervativni oziroma da si ne drznete več toliko, kot ste si včasih, in da bi vam to morda lahko kaki novi črnski filmarji tudi začeli očitati?

No, jaz mislim, da je ta film zelo pogumen... Trudili smo se, da bi bil film čim bolj realističen. Spustili smo se v velika tveganja. Snemali smo na zelo občutljiv filmski trak, ki se ne uporablja običajno za igrane filme, temveč za snemanje reklam. To je preobračilni film, katerega tudi sam do sedaj še nisem uporabljal. Tudi v samem načinu pripovedovanja zgodbe se nismo držali klasične, premočrtne naracije — začetka, sredine in konca. Torej smo prevzeli veliko tveganja... Veliko tveganja pa je pomenila tudi, sama po sebi, izbira glavnega igralca, Mekhija Phiferja. Koliko režiserjev pa zasede neznanega igralca za vodilno vlogo v svojih filmih? Fant ni bil nikoli prej pred filmsko kamero.

Kako ste ga našli?

Prijavil se je in prišel na javno avdicijo.

Kaj pa sicer menite o hollywoodskih izdelkih?

Veliko predolgo in ne samo v Ameriki, ampak na celem svetu je hollywoodski film usmerjal obnašanje ljudi. Amerika sploh ne rabi več atomske bombe, ker ima Hollywood. Filmi so zelo vplivni, ker pogosto vsaj delno delamo tisto, o čemer tudi razmišljamo... V filmih, ki prihajajo iz Hollywooda, glavni junaki nosijo bele klobuke, podleži pa črne... Tako je to počel John Ford in tako je to počel D. W. Griffith in tako to pač tudi je... Vendar pa velikokrat vse skupaj ni tako preprosto kot je videti v teh filmih. Stvari so veliko bolj kompleksne. Ljudje se lahko spremenijo iz dobrih v slabe. Mislim, da s tem postanejo filmi zan-

imivejši. V samih ljudeh ta zapletenost nadomesti to, da bi bili vsi dobri ali pa slabi.

Oba ženska lika sta v filmu zelo močna...

Z ozirom na to, da je zelo malo ženskih likov v tem filmu, sem čutil, da morata biti oba zelo močna. S tem mislim na Strikeovo mater ter na mater malega Tyrona. Po mojem je bilo to zelo jasno. Še posebej sem imel v mislih Tyronovo mater, ki svojega otroka vzgaja brez pomoči očeta in ki počne vse v svojih človeških zmožnostih, da bi tega otroka tudi pravilno vzgojila. Kar pa se izkaže za zelo težko, saj živita na takem območju, v taki in taki soseski. Mati se zaveda, da je za njenega sina Tyrone-a zelo nevarno, da bi ga vsi ti negativni pojavi v njegovi okolici posrkali vase...

Predno sem prišla v Benetke, sem si ogledala vse vaše dosedanje filme.

Kar je najbolj presenetljivo je to, da smo v ameriških filmih navajeni gledati le črnce v manjšinskem odnosu do belih likov... Tukaj, v vaših filmih pa je ravno obratno, beli liki predstavljajo manjšino nasproti črncem. Ali le ti živijo kot v neke vrste getu tudi dejansko in kot se to izkazuje v vaših filmih?

Če živite v Evropi ali zunaj Združenih držav Amerike in vidite podobe črncev, doživite ob tem večinoma negativne vtise. Nadejam se, da ne jemljete mojih scen v dobesednem smislu. To bi pomenilo, da celotna Amerika živi v prikazanih soseskah oz. v getih kot v filmu, ki je bil posnet po romanu Ricaharda Prica. Gre pač za njegov izbor kraja dogajanja, za njegov svet. Če menite, da je edini način eksistence petintridesetih milijonov, to je vseh ameriških črncev le tak, kot je prikazan v filmu —

Clockers

potem bi to pomenilo zanje, da nimajo prihodnosti in da ni ničesar, razen brezupa. Ravno sedaj je črnski srednji razred veliko širši kot je kdajkoli doslej tudi bil. S tem mislim, da obstoja neke vrste ravnotežje.

V vaših filmih so igralci zelo sproščeni, njihova igra pa zelo sproščujoča. Ob vsem tem pa je najbolj presenetljivo to, da so tudi beli liki — igralci bolj sproščeni kot smo jih navajeni videvati v tipičnih ameriških filmih. Tu predvsem mislim na njihov način igranja. Kako vam to uspe doseči?

Z igralci postopam samo tako, kot se tudi postopa z igralci. Jaz ne usmerjam črnske igralce v eno smer, niti ne belih v drugo smer. Toda jaz osebno imam raje igralce, ki so zelo naravni, ki ne delujejo kot igralci na prizorišču ...

Na tiskovni konferenci ste dejali, da ne marate uporabiti istih igralcev večkrat oz. da gledalci neradi gledajo iste igralce. Kaj pa recimo John Turturro, ki se kar naprej pojavlja v vaših filmih?

Rekel sem, da gledalce utruja gledanje enih in istih obrazov znova in znova. Toda sam sem uporabil nekatere igralce večkrat. Vsakič, ko vidite Johna Turturro, je drugačen; razen če veste da je on, sicer je pa le drug igralec.

V scenah v parku ste uporabili zoom objektiv večkrat. Ali lahko poveste zakaj? In uporabljate tudi več kamer, ne samo ene...

Te sekvence smo hoteli posneti tako, kot bi jih posnela policija za dokazni material, zato so tudi kamere v neprestanem gibanju naokrog po tračnicah, kar povzroča tudi

motno sliko... z efektom, kot da bi bile te scene stalno nadzorovane...

V vašem najnovejšem filmu nastopa bela oseba, belec z izredno dobrimi značajskimi lastnostmi, kar je nekoliko drugače kot v vaših dosedanjih filmih.

Če povem odkrito — tega nisem opazil. Poskušam biti kar se da resnicoljuben, zato se ne spuščam v film z idejo kot npr. dejaje: vsi beli liki bodo imeli slabe lastnosti, črnici pa dobre. Če se spomnite mojega filma **Do the Right Thing** (1989), mislim, da je bil ta film še en zgled za ljudi, da so oboji lahko dobri in oboji slabi... če poizkušas v Ameriki napadati rasizem, te mnogokrat označijo za rasista. Finta pa je v tem, da hočejo diskreditirati tako tebe kot tvoje delo. Tako se to pač dogaja.

Sicer pa jaz osebno ne mislim, da je Rocco Klein junak v tem filmu, saj ima zelo rasistične težnje, razen tega pa je ravno tak, kakor vsi v temu filmu. Ima enako dobre in slabe lastnosti...

Nam lahko poveste nekaj o nasilju v medijih in kako le-to vpliva na obnašanje ljudi, posebno na mladino. Zdi se, da se zavedate tega vpliva...

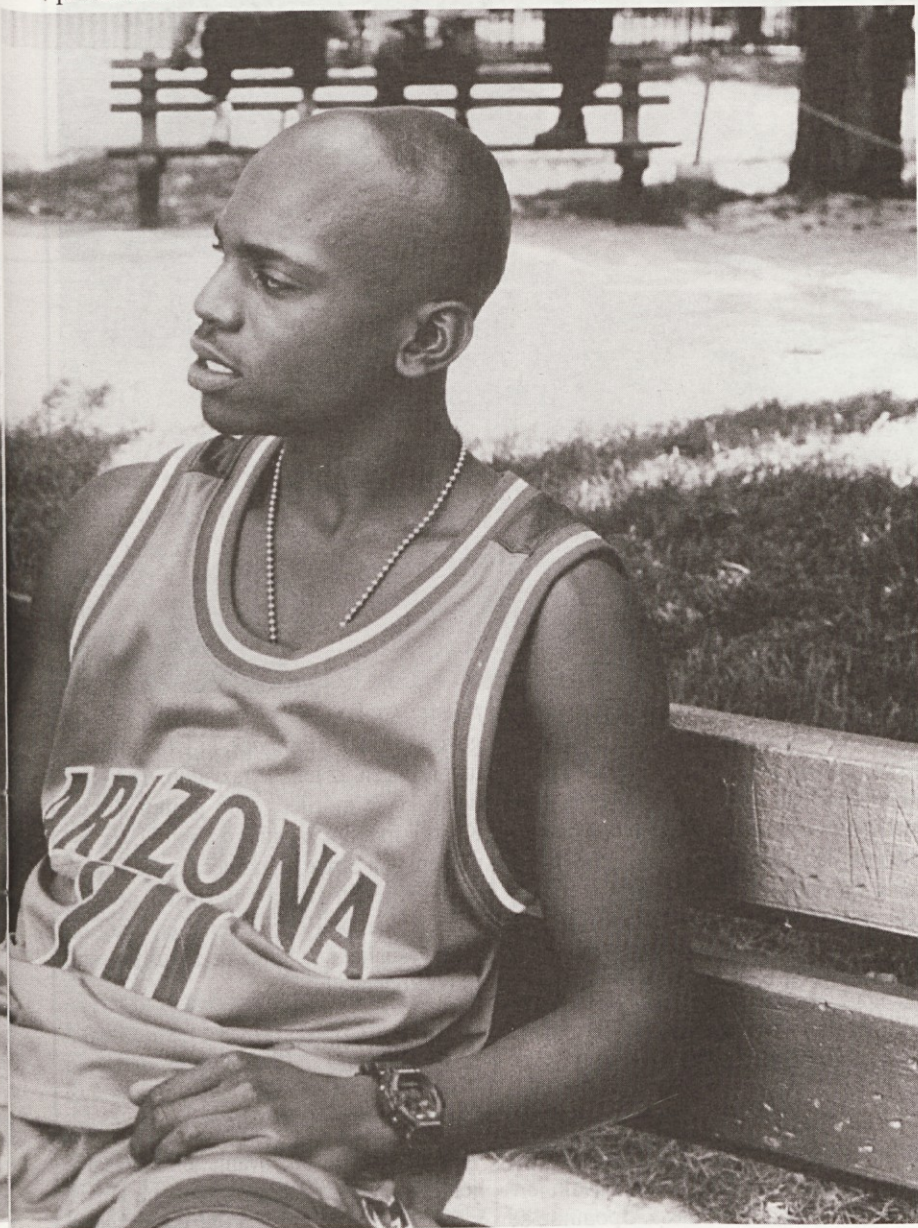
V eni od oddaj na TV smo prikazali, kako vplivajo video igre na možgane mladih ljudi... To, kar mislim, je, da mora umetnost nositi svojo odgovornost in da je obveza vsakega umetnika, pa najsibodi pisec pesmi, režiser ali karkoli že, da prevzame nase te odgovornosti in da se zaveda, da so mediji kot npr. TV in film, zelo močni in hkrati lahko zato tudi zelo nevarni...

Če delaš film, se moraš zavedati dejstva posledic ali razumevanja tega filma ali pa njegovega popolnoma zgrešenega tolmačenja in pa tudi možnosti njegove popolnoma drugačne reinterpretacije. V nasprotnem primeru daš vse skupaj na platno in prenehaš razmišljati o tem...

Dostikrat uporabljate tudi dolly posnetke. Zakaj?

Dolly uporabljam že od **Mo' Better Blues** (1990). Na uporabo dolly posnetka sem se spomnil prvotno, ko sem nameraval na drugačen način posneti nekega človeka, ki se sprehaja po ulici. Toda sedaj ga v vsakem svojem filmu še spretneje in bolje uporabljam, in sicer z njim stopnjujem dramatičnost filma.

Tukaj ste ga zelo originalno uporabili za snemanje posnetkov iz perspektive otroka-kolesarja...

*Spike Lee in Danny Aiello
v filmu
Do the Right Thing (1989)*

Mislim, da so to najbolj hecni posnetki v filmu, ko otroci vozijo kolesa, Harvey Keitel pa stoji pred njimi, na njihovem cilju — kar pa pripomore k večji dramatičnosti v filmu, kajti vedno bolj dobivamo vtis, da je celoten svet pod državno upravo. To čutimo posebno tedaj, ko Harvey Keitel kot Rocco sugerira otroku, kaj naj govori, in s tem na novo kreira dogodek. Mislim, da ta vrsta tehnike pripomore k tem posnetkom.

*Victor pravi,
da je on morilec.*

To je dobro vprašanje, ker so bili že tudi drugi novinarji zbegani, ne vedoč, kdo je v resnici ubil Errola Barnesesa. Spomnite se

flashbacka, ko mati vstopi in tedaj veš, da govori resnico. Flashback, ki ga vidimo, je tudi resničen. Iz tega je razvidno, da Victor dejansko je morilec. Zato je tudi Rocco Klein v moralni zagati, ko ugotovi, da osumljeni brat Strike ni morilec... in če Rocco ne odpelje Strika na železniško postajo sedaj, potem bo Rocco imel še en umor na svoji vesti, kajti če Strike ne zapusti mesta, ga bo Rodney ubil...

*Nam lahko poveste,
kakšno je bilo sodelovanje
z Martinom Scorsesejem?*

Večina najinega sodelovanja je bila opravljena že pred pričetkom snemanja, ker je zatem Martin Scorsese odšel v Las Vegas

na snemanje svojega filma **Casino**.

Vlak predstavlja, kot ste že dejali, za Strika simbolično upanje za drugačno, boljše življenje, posebno v zadnji sceni. Že od samega začetka pa je razvidno, da Strike obožuje vlake, morda je to njegova prikrita želja, da bi nekako pobegnil iz svojega življenja. Ali je to edini način da se reši tega življenja?

Ne, ne mislim, da ta film prikazuje, da bi bila edina vera v upanje in preživetje le pobeg. Vendar v tem primeru Strike mora pobegniti, ker bi ga sicer Rodney ubil. Zato mora zapustiti mesto ali pa ga bo Rodney ubil.

V vašem filmu sta dve skrajnosti v porazdelitvi vlog dveh bratov: imate enega brata, ki je zelo delaven in skuša iz sebe samega najti rešitev (iz geta), in drugega brata, ki skuša uiti.

Ne verjamem, da bi kdorkoli od gledalcev po zaključnih scenah filma, ko bi zapuščal kinodvorano, pričakoval naslednje: Spike Lee nam je dal odgovor. Jaz tega ne morem storiti. Ravno tako je bilo pri filmu **Do the Right Thing**, ko so se ljudje jezili name, ker jim v filmu nisem preskrbel odgovora za rasizem ali za predsodke. Včasih mislim, da se preveč pričakuje od umetnosti.

Ali nam lahko poveste nekaj o vašem naslednjem projektu?

Moj naslednji film bo govoril o telefonskem seksu z Nirvano, Naomi Campel, Madonno in John Turturrom... Torej nima nič opraviti z rasizmom. Gre le za seks na telefonu.

Kaj vas pri tem zanima?

Dobil sem pač to zamisel. Nato sem že hotel napisati scenarij, toda Susie-Lori Parks ga je napisala. Ona je zelo znana ženska pisateljica dramskih del, napisala je ogromno del za Shakespeare Theatre v New Yorku. Iščoč med pisatelji smo izbrali naslednjo idejo: mlada afro-ameriška igralka se bojuje za svoje preživetje. Živi v New Yorku in kot mnoge lačne igralko v New Yorku bi rada odšla v LA, da bi jo odkril kakorkoli že, s kakim čudežem morda, da bi postala zvezda. Za to pa potrebuje denar, to je za svojo pot v LA, da bi postala zvezda. Da pa bi to tudi dosegla potrebuje vozovnico, denar za plačilo stanovanja in denar za avto in tako prične delati na vroči telefonski liniji. Ta film bo bolj v stilu

She's got a have it (1986), ker sem se pač odločil, da je spet napočil čas, da posnamem film, v katerem je glavni lik, spet enkrat — ženska... Kljub nekaterim temnim platem filma **She's got a have it**, to sicer ni bila komedija, ampak je bil humor še kar prisoten...

Ste morda Musliman?

Ne.

Katera je vaša religija?

V cerkev sploh ne hodim. Moji starši so bili baptisti. V cerkev sem šel le, če je bilo treba spremljati moje stare starše. Mislim, da sem zelo duhovna oseba, vendar pa redno ne hodim v cerkev...

*Zakaj ste posneli **Malcolma X**?*

Zakaj? Zdelo se mi je, da je to velika zgodba. Mislim, da je Malcolm X eden velikih svetovnih likov stoletja in da njegovo življenje zasluži, da se prikaže na platnu. Ravno tako sem mislil, da je bilo njegovo življenje dober odraz celotne ameriške družbe.

Včasih se nam zdi, da bi bil Spike Lee raje obravnavan kot črnski filmar kot pa navaden filmar?

Naj to pojasnim: novinarji mi pravijo, da sem nor, da sem obseden z idejo o črnskih filmskih ustvarjalcih. In jaz jim pravim — ne! Ker sem dojel, ker vem, da v Ameriki — da belci, ko vidijo črnega režiserja, vidijo samo to, da je črn. Imam preveč dela, da bi se ukvarjal s tem. Namesto da bi govorili o meni kot o Spike Leeju, režiserju, govorijo o meni kot o črnem režiserju. In drugi ljudje o tem drugače razmišljajo, npr. Whoopy Goldberg pravi: v mojem imenu ne navajajte, da sem črnka. To ni pomembno zame.

Denzel Washington pravi, da ne bi nikoli posnel zgodbe o dr. Martinu Lutheru Kingu.

To bi bilo težko, saj je že posnel **Malcoma X**.

*Rekel je, da ne bi nikoli delal **Marina Luthera Kinga** — samo **Malcoma X** — se strinjate?*

Se, toda to še ne pomeni degradacije Martina Luthera Kinga, ki je bil tudi zelo velik, velik človek. Gre le za osebno izbiro.

Ste jezen človek?

Če morda berete časopise ali revije, lahko dobite vtis, da je Spike Lee jezen človek, toda to počnejo z mnogimi črnici in tako

dobite vtis, da vas hočejo prepričati, da sem jezen človek, toda jaz sploh nisem jezen...

Kako se počutite v Benetkah?

Seveda so Benetke veliko bolj sproščene kot Canness, pa tudi sedaj sem poročen, imam dojenčka — hčer — tudi to nekaj pomeni.

Izjavili ste že, da vas ne zanima posneti film o O. J. Simpsonu. Zakaj?

Za novinarja je to zelo težko razumeti. Vsak posamezni dan v Ameriki spremljamo po televiziji prenos v živo s sojenja, posebna poročila o sojenju, reklamne artikule za sojenje, razne igre itd. Pa tudi sicer mislim, da se ne da duplicirati vsega dogajanja na sodišču v zadnjih 7., 8. mesecih. Toda jaz se nasploh ne zanimam za film o O. J. Simpsonu.

Lahko vprašam, kdaj in zakaj ste se odločili postati filmar?

Za film sem se odločil po svojem collegeu v Georgiji, razlog pa je bil ta, da sem želel srečati veliko ljudi, kar naj bi mi uspelo s pomočjo filma. Film pa vključuje vse vrste umetnosti: slikarstvo, glasbo, literaturo, ples — vse to.

Diplomiral sem na New York University. Istočasno, ko sem hodil v šolo, pa sem si mislil, saj ni ti treba hoditi v šolo, da bi postal filmar, vendar je bila to prava stvar, ker na šoli dobiš možnost uporabe opreme in tudi igralce lahko uporabiš, ne da bi jih plačal.

Katere režiserje ste oboževali?

Na prvem mestu Scorseseja, potem Kurosawo, Fellinija, de Sico.

Ali imate svojega dramaturga za pisanje scenarijev?

Ne, scenarije pišem sam.